

OUDE BEROEPEN IN EN ROND OUD ADE
Aflevering 43: De schoolmeester en schooljuf
Met medewerking van Theo van der Poel

Het is altijd mijn bedoeling geweest om de geschiedenis van een oud beroep te laten beginnen in een periode die de ouderen onder ons zich nog (vaag) kunnen herinneren, dankzij de verhalen van hun ouders of grootouders, dus zo'n honderd jaar geleden. Maar in het geval van de schoolmeester is er zo'n duidelijk -en uitvoerig beschreven – beginpunt dat ik de verleiding niet kan weerstaan een kleine eeuw vroeger van start te gaan.

De eerste vijftig jaar

Het verhaal van de St Bavoschool begint in 1865. De roemruchte Pastoor Görtz slaagde erin de eerste katholieke parochiale school in het Bisdom Haarlem te stichten, niet in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag of Haarlem maar in Oud Ade! Ik ontleen deze informatie over de tijd dat onze bet-overgrootouders voor het eerst naar school gingen aan het onvolprezen boekje van Theo van der Poel dat in 1990 het 125-jarig bestaan van de school markeerde. Het werd door het feestcomité aangeboden aan alle parochianen.

De stichting van de school vond plaats in de tijd van de schoolstrijd waarin vooral de katholieken zich benadeeld voelden door de liberale politiek van de regering. De school, zo vond de pastoor, was de plek waar kinderen, naast taal, rekenen en aardrijkskunde, ook de waarden en waarheden van het katholieke geloof dienden te leren. Maar dat mocht nu juist niet in de openbare scholen van de overheid. Dàt, maar ook het feit dat de kinderen van Oud Ade überhaupt nauwelijks onderwijs kregen, baarde de pastoor grote zorgen. Bovendien was de openbare school in Rijpwetering veel te ver weg voor de Oudase jeugd. Met enige overdrijving schetste hij in een brief aan de bisschop de 'dramatische' situatie en schreef dat de kinderen:

... dagelijks een schoolweg moeten maken van minstens drie kwartier, sommige zelfs van bijna 1½ uur. Voor één gedeelte der parochie is zelfs die gemeenteschool zóó gelegen, dat men vandaar de kinderen naar Warmond zendt, dat wederom niet geschieden kan dan door middel van een paar overtochten over wijd water en langs allerellendigst, des winters geheel onbegaanbaar landpad. (Van der Poel 1990: 6)

Hierbij dient wel vermeld te worden dat de kinderen zich in die tijd alleen te voet (en te klomp) verplaatsten. Na goedkeuring van de bisschop en een uitgekende geldinzameling onder zijn parochianen (waarover Van der Poel gedetailleerde informatie verschaft: een lijst van 78 namen met daarachter de gedoneerde bedragen, variërend van 50 cent tot 500 gulden) werd op 3 augustus 1865 de eerste steen van de school gelegd. Drie maanden later waren school plus onderwijzerswoning klaar! De onderwijzer P.B. van Kints uit Rotterdam betrok samen met zijn echtgenote de woning. Volgens informatie van de pastoor, lieten alle kinderen van de parochie, 57 in getal, zich inschrijven (zij worden allen bij naam genoemd in Van der Poels verslag). Een opmerkelijk succes als men bedenkt dat 35 jaar later pas de leerplicht werd ingesteld.

De financiering van het schoolgebouw en de kosten van de schoolmeester vergden veel van de pastoor en zijn parochianen. Hans van der Wereld noteert:

Plotseling beseften de minder bedeelden, dat zij voortaan een flink schoolgeld zouden moeten betalen, terwijl het onderwijs op de gemeenteschool [in Rijpwetering] gratis was. Beter

gesitueerden meenden, dat, als de parochiekas zo ruim voorzien was, hun aandeel best gemist kon worden, terwijl wijsgerige parochianen redeneerden: ‚Wat ten nutte van allen ondernomen wordt, behoort niet door weinigen te worden uitgevoerd’. (Van der Wereld 2021: 3)

Toch lukte het de pastoor het plan van de grond te krijgen. De bouw van de school was overigens niet de enige financiële uitdaging waar de pastoor (en zijn parochie!) voor stond. In 1866, één jaar na de opening van de school, moest het kerkgebouw, dat 20 jaar tevoren was gebouwd, weer afgebroken worden wegens ernstige gebreken. De bouw van de nieuwe kerk vond plaats in 1867-1868. Indrukwekkend dat een kleine parochie van slechts 400 praktiserende gelovigen dit allemaal kon opbrengen (kosten f 40.000).

Het verhaal over de rekrutering van de eerste onderwijzer, meester P.B. (Pieter) van Kints, en de vaststelling van zijn taken laat zien hoe zeer kerk en school toen met elkaar verbonden waren. Theo van der Poel citeert uit het ‘profiel’ dat de pastoor van de onderwijzer had opgesteld:

De zedelijke strekking onzer school gedoogde nooit, om iemand anders aan te stellen dan een gehuwd man op zekere jaren. Het godsdienstig karakter der school wilde een man van soliede godsdienstkennis en deugd. De eenvoudigheid der landlieden vroeg iemand zonder pedanterie en verwaandheid, maar die eenvoudig is van manieren. De afgezonderde landstreek, tot heden toe van communicatiewegen verstoken, kan alleen met genoeg bewoond worden door iemand, die niet van de wereld is. We hadden noodig een man, bekwaam in den Gregoriaanschen kerkzang, om voor het zangkoor jonge knapen te kunnen opleiden. Zoo 't zijn kon, verlangden we een kenner van muziek en orgelspel om in tijd van nood als organist te kunnen fungeren. Ja, dit alles gevoegd bij eene goede methode in 't geven van onderwijs en een karakter, geschikt om de harten der kinderen te winnen en hun het schoolgaan te doen liefhebben. (Van der Poel 1990: 17)

De schoolstrijd ging ondertussen door. De liberale regering vaardigde een omstreden ‘Model C’ uit dat de onderwijzer verplichtte de reden van schoolverzuim door een leerling te melden. De pastoor en de hoofdonderwijzer weigerden het bijbehorende formulier in te vullen; het was niet de taak van de school, schreven ze, om zich te bemoeien met de thuissituatie van de leerlingen. Bovendien was het vaak onmogelijk de juiste situatie te achterhalen. Schoolmeester Van Kints illustreerde dit met een komische (waarschijnlijk gefingeerde) dialoog tussen meester en leerling waar geen touw aan vast te knopen was (Van der Wereld 2021: 13). Uiteindelijk wonnen de weigeraars het gevecht. De liberale schoolopzieners waren hun bevoegdheden te buiten gegaan. Het katholieke dagblad De Tijd meldde dat het kleine dorp Oud Ade, dat zijn rol in de bestrijding van het formulier zo krachtig had gespeeld, zich ‘op de kaart had gezet’! (Van der Wereld 2021: 17). Overigens bemoeiden pastoor en meester zich wel degelijk met de zedelijke en religieuze privacy van de leerlingen en hun gezinnen. De school was niet voor niets een Rooms-Katholieke school.

Meester Van Kints zou 14 jaar lang alleen de zes klassen voor zijn rekening nemen, tot grote tevredenheid van de pastoor, de leerlingen en hun ouders, maar als in 1879 zijn gezondheid achteruit gaat wordt hij ontslagen, pas 55 jaar oud. De emotionele briefwisseling tussen hem en de pastoor zijn in het boekje van Theo van der Poel (p. 33) te vinden. Bij zijn afscheid krijgt hij een bedrag van 400 gulden mee en een jaarlijkse uitkering van 250 gulden. Van Kints keert terug naar zijn Rotterdam en sterft drie-en-half jaar later, in 1881.

Twee maanden voordat meester Van Kints zijn ontslag kreeg stond er al een opvolger op de stoep van de pastorie, Christiaan Krebbers. Hij overhandigt zelf zijn aanbevelingsbrief. Krebbers wordt geprezen:

... om zijn wetenschappelijke bekwaamheden en zijne geschiktheid tot het geven van onderwijs, maar vooral om zijne echt katholieke levenswandel. Hij zal Uwe school tot nut zijn. Van deze zomer is hij gehuwd. De jonge vrouw van brave ouders braaf opgevoed, is altijd geweest een voorbeeld van godsvruchtig werken (Van der Poel 1990: 37).

In 1885 wordt pastoor Görtz benoemd in Poeldijk en krijgt meester Krebbers een ontslagbrief, onder meer omdat zijn instelling als onderwijzer en mens toch niet katholiek genoeg zou zijn. Het ontslag wordt echter door de nieuwe pastoor Audomarus Hoogland ongedaan gemaakt. Krebbers zou het nog dertig jaar volhouden, tot 1915. Over Krebbers heb ik van mijn moeder diverse verhalen gehoord en zijn beeltenis (met parmante snor) is op vlijmscherpe schoolfoto's nog te bewonderen.

In 1900 moest er bezuinigd worden en werd Mevrouw Krebbers die het vak 'Onderricht in Nuttige Handwerken' verzorgde, geofferd. Zij zette haar onderricht echter onbetaald voort. In 1903 werd er, wegens de groei van het aantal leerlingen een 'ondermeester' benoemd. 'Ouwe' Jan van der Poel (1894-1998) met zijn onovertroffen geheugen dacht dat meester Soeverijns de eerste ondermeester was, later gevolgd door de meesters Baten, Van Houten, Boogaards, Meijer en De Rijk. De juiste volgorde wist hij niet. Het grote verloop is begrijpelijk, omdat de werkomstandigheden verre van ideaal waren. De beide onderwijzers hadden samen maar één leslokaal ter beschikking. Jan van der Poel kon zich op 95-jarige leeftijd nog alle leerlingen van de school herinneren, per klas gerangschikt. In totaal 72 kinderen (zie: Van der Poel 1990: 47-48).

In diezelfde periode, in 1906, werd aan de overkant van de weg, naast de kerk een nieuwe school gebouwd met een woning voor de hoofdmeester. De nieuwe school had aanvankelijk twee leslokalen en twee onderwijzers, Krebbers en De Rijk, en een handwerkjuffrouw. In 1915 kwam er een derde leerkracht, Mej. Immens, dochter van het hoofd der school in Rijpwetering. Het oude schoolgebouw ontsnapte aan de sloophamer en werd verkocht. In 1906 betrok Cornelis Disseldorp het pand en werd het een noodslachterij. In 1921 vestigde Cor van der Werf zich in het oude schoolgebouw.

1915 was ook het jaar dat meester Krebbers op zijn 65^e met pensioen ging. Zijn opvolger werd J.F. Henderickx. Een jaar later werd een derde leslokaal toegevoegd en beschikte de school ook over drie leerkrachten die elk twee klassen voor hun rekening namen: Juffr. Immens, Meester De Rijk en Meester Henderickx. Laatst genoemde was niet overal geliefd vanwege zijn strengheid, maar de toenmalige Pastoor Derksen hield hem een hand boven het hoofd. Dat de meester tevens dirigent van het kerkkoor was en de leerlingen van de school bekwaamde in het Gregoriaans beviel de pastoor uiteraard. Ook in de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw was de band tussen kerk en school nog hecht en vanzelfsprekend. Het kerkbestuur zou tot 1985 tevens schoolbestuur blijven. Toen er in die periode een secretaris voor het schoolbestuur werd gezocht, viel de keus op iemand die (zoals bijna het hele dorp) wel katholiek was, maar niet praktiserend. Besloten werd om hem (voorlopig?) niet te kiezen.

Meester Ponsioen

Meester Jacobus Herman (Ko) Ponsioen (1908-1977) is waarschijnlijk een van de oudste onderwijzers die de huidige generatie ouderen zich nog herinnert. Ponsioen werd in 1938 het nieuwe hoofd van de St Bavo School. Hij en zijn echtgenote waren beide afkomstig uit Schoonhoven waar zijn vader koperslager was en later in de gasfabriek werkte. Ko doorliep de kweekschool in Beverwijk en was

enkele jaren onderwijzer in Schoonhoven en IJmuiden-Oost totdat hij hoofd der school in Oud Ade werd. Ponsioen werd gekozen omdat hij “goed op de hoogte was van wat er aan vernieuwingen in het onderwijs gaande was en leek dus de aangewezen man om wat betreft de gebruikte methodes de bezem door de school te halen” (Van der Poel 1990: 52).

Ponsioen en zijn vrouw Anna Peltenburg hadden een gezin van 13 kinderen waarvan een dochtertje op 4-jarige leeftijd overleed. De vijf kinderen die het gezin in 1938 al telde waren ongetwijfeld een pré bij zijn benoeming al maakte dat aantal in Oud Ade met zijn grote gezinnen weinig indruk. Drie van de kinderen kozen hetzelfde beroep als hun vader: Annie in Oud Ade, Wormer en Castricum, Jan in Rijpwetering en Haarlem, en Theo in Wormer en Bergen. Ik praat met vier van zijn kinderen, de drie onderwijzers en Jos, over werk en leven van hun vader.

Theo heeft zijn opmerkingen op een rij gezet, van 1 tot 11. Ik pik er enkele uit. Als hoofd van de school was het de taak van zijn vader om jaarlijks met de overheid te communiceren over de gang van zaken, de verantwoording van de uitgaven en de begroting voor het nieuwe jaar. In de kerstvakantie zat hij dagenlang te ploeteren in het hoofdenkamertje om dat op orde te krijgen. Hij had er een hekel aan en was er niet voor opgeleid. Hij kreeg er bovendien geen enkele vergoeding voor.

Met de kerk had hij een goede binding. Toen de liturgie na het Tweede Vaticaans Concilie werd gemoderniseerd, en het bejaarde mannenkoor werd afgeschaft, greep hij zijn kans om het volk nieuwere liederen te laten zingen die door hem als regisseur werden begeleid. Annie herinnert zich dat haar vader met zijn leerlingen het (toen bekende) gezang ‘Te Deum’ uitbeelde. Het publiek zat aan de overkant van de poldersloot. Theo weet nog dat zijn vader op het schoolplein het passiespel organiseerde met en voor de bewoners van het dorp. Ponsioen werd – niet ten onrechte – ‘onderpastoor’ genoemd. Hij was ook van de cultuur: eenmaal per jaar regisseerde hij in de zaal van het café een toneelstuk, met dansen en drinken toe.

Hij zorgde ervoor dat boeren, die veel jongens hadden, begrepen dat er ‘doorgeleerd’ moest worden; tenslotte was er maar één boerderij. Jongens en meisjes die goed konden leren moesten nablijven om extra geschoold te worden, zoals in de Franse taal. Hij gaf ook plantkunde; dat vond hij belangrijk. Op woensdag, tussen de middag, moesten de kinderen bloemen zoeken die in de klas later gedetermineerd werden. Als kind was je dan trots als je een bloem vond die hij moest opzoeken in de Larousse. Ook natuurkunde kwam aan bod: De bol van ‘s Gravesande werd met een spiritusvlam opgewarmd zodat hij plotseling niet meer door de ring viel. Hij liet de bol dan op de ring liggen zodat enige tijd later de bol er wel erdoor kletterde en dan was de vraag aan de slimmeriken: Hoe kan dat nu weer?

Toen Ponsioen wat ouder was, werden er huizen gebouwd aan het begin van de Zwarteweg. De gemeente informeerde bij hem of hij er prijs op stelde dat daar een J.H. Ponsioenweg zou komen. Nee dus, daar voelde hij niets voor. Theo besluit zijn lijst van herinneringen als volgt: “Ik heb geprobeerd een beeld te schetsen van mijn vader maar ik realiseer me dat er binnen het gezin verschillend over hem gedacht wordt. Als jong onderwijzer had ik nuttige en leerzame gesprekken met hem over het vak. Ik was een blaag van 21 en gaf les op een VGLO school in Wormer aan meisjes tot 17 jaar. Dat was andere koek dan de jeugd die ik gewend was, ruig arbeidersvolk uit een oud industriegebied. ‘Meester, sla d’r maar op los, dat doen ik zelf ook,’ zeiden de ouders me.”

Annie, de oudste van het gezin, vertelt me dat haar vader als hoofd van de school eind jaren veertig, begin jaren vijftig heel veel onderwijskrachten had versleten. “Niet helemaal zijn schuld. In de oorlog was de leerplicht verlengd en dat is daarna doorgezet. Het VGLO (Voorgezet Lager Onderwijs) met leerplicht tot 14 jaar werd ingesteld. Het gevolg was dat kinderen langer op school moesten blijven, maar er was geen ruimte, dus stond mijn vader samen met een andere leerkracht in één lokaal. Dat was voor die meestal jonge onderwijzers niet te doen.” In 1953 werd er een lokaal aangebouwd, en zou alles beter worden. Toen kwam Annie zelf in beeld.

Annie had in 1953 onderwijzersexamen aan de kweekschool in Den Haag gedaan en haar vader wilde haar voor de school in Oud Ade. Zij moest dus zijn collega worden. Met deze boodschap ging hij naar het schoolbestuur onder leiding van pastoor Lampe. Deze had bezwaren, was eigenlijk mordicus tegen: niet gezond voor een jonge vrouw om een collega van haar vader, sterker nog, ondergeschikt aan haar vader te worden. Maar haar vader hield voet bij stuk, nadat hij de voorafgaande jaren zoveel leerkrachten had zien komen en gaan! Dus werd zij benoemd.

Annie: “In de ochtend deed ik klas 5 en 6, voornamelijk rekenen en taal, ’s middags klas 7 en 8, de meisjes handwerken en naaien, de jongens deden opdrachten die ze ’s morgens van mijn vader gekregen hadden. Mijn vader deed dus ’s morgens klas 7 en 8, rekenen en taal en ’s middags 5 en 6 voor de resterende vakken. Geen ideale situatie. De twee lokalen hadden een tussendeur met bovenruit, dus mijn vader loerde nogal eens naar binnen. Na vier jaar nam ik ontslag en ging trouwen.”

Over haar vaders karakter zegt ze: “Een beetje heerserig type, realiseerde ik me later. Hij probeerde veel naar zijn hand te zetten. Als kind bij hem in de klas had ik geen problemen [de andere kinderen ook niet]. Maar later als collega was het moeilijker en niet voor herhaling vatbaar.”

Het schooljaar

In de tijd van Van Kints, Krebbers en Henderickx, liep het school jaar van mei tot mei. Ik heb me vaak afgevraagd, waarom dat zo was. Het veel gehoorde antwoord was dat dat samenhang met het agrarisch karakter van het dorp. Dan zou er meer tijd zijn voor de kinderen van boeren en knechten om mee te helpen met het hooien en andere activiteiten op de boerderij. Overtuigend was dat niet want de grote vakantie was in dezelfde periode (hooitijd) als bij de september-scholen. Tijdens de gesprekken over de schoolmeester kwam echter een veel waarschijnlijker verklaring bovendrijven. De eerste mei was traditioneel de dag waarop contracten met knechten en dienstboden afliepen en nieuwe contracten werden afgesloten. Door het schooljaar op 1 mei te beëindigen kregen jongens en meisjes die van school kwamen de mogelijkheid om meteen aan het werk te gaan. Als een boerenzoon thuis kwam om in het bedrijf mee te werken, werd vaak de ‘kleine knecht’ ontslagen. Zo vertelde Dick Heemskerk mij dat hij, toen hij op zijn 13^e [ik vermoed 14^e] van school kwam en niet verder wilde leren, ‘kleine knecht’ werd en dat de bestaande kleine knecht, Siem van den Ing, plaats moest maken. Siem was ook op zijn 14^e gekomen. In een september-school ontbrak die aansluiting en moest de boer nog vier maanden wachten vóór zijn zoon beschikbaar kwam.

Dat zelfde gold voor het meisje dat thuis moest meehelpen in de huishouding en het dienstmeisje overbodig maakte. Voor leerlingen die door wilden leren had de mei-school echter het nadeel dat zij vier maanden moesten wachten vóór zij aan het voortgezet onderwijs konden beginnen. Zij werden dan een tijdje ‘zoet gehouden’ of ‘bijgespijkerd’ in de zevende of achtste klas van de Sint Bavo.

Ergens in de periode van Ponsioen moest de school kiezen tussen april of september als begin en einde van het schooljaar. Gekozen werd voor april, waardoor het voordeel van de mei-school, grotendeels behouden bleef. Pas rond 1955 ging de school over op 1 september als eerste dag van het schooljaar.

Nog een opmerking over het agrarisch karakter van de school: Boeren die dringend behoefte hadden aan hulp hadden een speciale regeling die 'landbouwverlof' genoemd werd. Zij konden via de onderwijsinspectie toestemming vragen om hun zoon voor enkele dagen van school te halen. Dat verzoek werd zelden geweigerd.

Meester Hartog

Meester Wim Hartog (1904-1979) was al 14 jaar onderwijzer in Oud Ade (vanaf 1924) voordat Ponsioen arriveerde. Hij was afkomstig uit Santpoort waar zijn vader kolenboer was. Oud Ade was zijn eerste en laatste standplaats als onderwijzer. De eerste acht jaren in het dorp 'lag hij in de kost' bij kleermaker Chris Bens, bij wie ook diverse andere onderwijzers tijdelijk introkken. Toen hij in 1932 trouwde met Marie Reurings, betrok het jonge paar een nieuwgebouwde woning aan de Kolk, recht tegenover de school.

Wim en Marie kregen acht kinderen, waarvan er drie in de voetstappen van hun vader traden; Ria en Hans trokken naar Lisse en Wim jr. werd onderwijzer in Bodegraven. Ik heb drie lange gesprekken gevoerd met Ria en haar man Aad de Vrind (voormalig hoofdonderwijzer in Rijpwetering) en heb vier foto- en plakboeken van haar mogen doorkijken.

Meester Hartog met zijn derde en vierde klas omstreeks 1935 (?). De schoolplaat achterin toont de verrijzenis van Jezus. Door de ruit van de deur naast de schoolplaat zien we nog iets van een andere klas (Archief Oud Alkemade).

Meester Hartog was een kleurrijk figuur, zoals blijkt uit Ria's verhalen en de publicatie van Theo van der Poel over de geschiedenis van de St Bavoschool. De gehele periode van zijn onderwijzersbestaan (1924-1969) was hij verantwoordelijk voor klas 3 en 4. Hij werd – en wordt – alom geroemd om zijn kunst van voorlezen en verhalen vertellen. Dick Trom was zijn favoriete voorleesboek waaruit hij ook de nodige inspiratie vond voor zijn onderwijsstijl (grappen en grollen). Zo had hij bepaalde theatrale uitspraken waarmee hij leerlingen prees of de grond in boorde. “Ga met roem overladen weer zitten” of “Ga met schande overdekt terug naar je plaats.” Gymnastiek geven liet hij over aan Juffr. Epskamp van klas 1 en 2. In ruil daarvoor gaf hij muzikles aan haar klassen. Voor de eerste-klassers had Epskamp enkele voorwerpen opgehangen bij het betreffende woord dat de kinderen moesten leren. Zo hing er bij ‘reep’ een chocoladereep. Een grapje dat Ria zich herinnert was dat haar vader dan zogenaamd stiekem de reep opat. Tot schrik en hilariteit van de kinderen.

Na schooltijd, tussen half vier en half vijf gaf hij vaak bijles aan kinderen die dat nodig hadden. Mensen uit het dorp wisten hem te vinden om te praten over problemen, of om te helpen bij een toespraak of een rijmpje. Meester Hartog stond dicht bij de mensen van het dorp. Dochter Ria herinnert zich dat hij geregeld een stuk kaas, boerenboter of en maaltje biest van de boeren kreeg toegestopt en op zijn verjaardag verrasten de schoolkinderen hem met cadeautjes.

Naast schoolmeester was Hartog actief op vele andere fronten. Hij was lid van het kerkkoor, voorzitter van het Wit-Gele Kruis, administrateur van het Burgerlijk Armbestuur en zat in het bestuur van de plaatselijke KVP. Deze lijst van nevenfuncties typeert de toenmalige onderwijzer als gerespecteerd en hoog opgeleid lid van de dorpsgemeenschap (naast de pastoor en de huisarts).

Juffrouw Epskamp

Annie Epskamp is 36 jaren onderwijzeres geweest, van 1942 tot 1978. Zij was de dochter (of oomzegger?) van een kermisexploitant. Haar ouders (of oom?) hadden een poffertjeskraam. Waarschijnlijk kon ze goed leren want een tante betaalde voor haar studie op de kweekschool in Bergen aan Zee. Zij had na haar afstuderen enkele jaren op een school bij de Hartebrug Kerk in Leiden als ‘kwekeling’ geassisteerd (hoewel ze gediplomeerd was). Het was een moeilijke tijd om aan een baan te komen.

Toen er een vacature in Oud Ade kwam, meldde zij zich bij het hoofd van het schoolbestuur, Pastoor Derksen. Na een gesprek in de boomgaard over bloemetjes en de natuur werd zij aangenomen. De pastoor was blijkbaar tevreden over haar kennis van de natuur. Zij was ongetrouwd en familie van haar heb ik niet kunnen traceren. Zelfs haar geboorte- en sterfjaar heb ik niet kunnen achterhalen. Maar haar dagelijkse verschijning staat nog scherp op het netvlies van vele Oudadenaren. Ze arriveerde elke dag om half negen met de bus uit Leiden, en deed een bakkie bij de familie Van der Werf, vóór zij de school betrad. Alle 36 jaren was zij de juffrouw van de eerste en tweede klas en vormde met Ponsioen en Hartog de vaste kern van het onderwijzersbestand in de jaren 40 tot en met 70. Leerlingen die ik sprak vermeldde een gewoonte van haar om herhaaldelijk haar nylonkousen omhoog te trekken terwijl ze voor de klas stond. Niet belangrijk, maar dat zijn typisch de kleinigheden die blijven hangen.

Juffrouw Epskamp wordt echter vooral herinnerd om haar serieuze en betrokken voorbereiding van de kinderen op de Eerste Communie. Dankzij de fotografiehobby van Pastoor Verkley die elk jaar alle communicantjes op de gevoelige plaat vastlegde, is juffrouw Epskamp waarschijnlijk de meest gefotografeerde leerkracht van de school. Bij haar afscheid in 1978, kreeg zij vijf plakboeken met

foto's en namen van alle leerlingen die bij haar in de klas hadden gezeten. Na haar overlijden zijn de boeken teruggekomen naar Oud Ade.

Een schooljuffrouw was in die tijd bijna per definitie ongetrouwd vanwege de 'Wet handelingsonbekwaamheid' voor vrouwen. Vrouwen behoorden thuis te blijven om voor de kinderen te zorgen. Zodra zij trouwden, werden ze uit overheidsfuncties ontslagen. Op 14 juni 1956 werd de wet afgeschaft. Getrouwde vrouwen mochten voortaan buitenshuis werken, een bankrekening openen en zonder toestemming van echtgenoot op reis. Hoe de oude regelgeving in de school werd toegepast in de periode vóór 1956 is moeilijk te zeggen. In ieder geval was de juffrouw handwerken, de echtgenote van bovenmeester Henderickx, wel getrouwd. Wordt er voor haar een uitzondering gemaakt? Of had ze geen kinderen om voor te zorgen? Na de afschaffing van de wet kon elke juffrouw (ongetrouwd) en mevrouw (getrouwd) onderwijzeres worden maar op school waren ze allemaal 'juffrouw' of, om heel precies te zijn, 'juf'.

De anderen

Het aantal onderwijzers dat vanaf het begin in 1865 op de Bavo les hebben gegeven loopt waarschijnlijk tot ruim in de veertig. Theo van der Poel telt er in zijn publicatie (p. 57) dertig vanaf 1929 maar vermeldt erbij dat tijdelijke aanstellingen niet zijn opgenomen in zijn lijst. In Bijlage 1 heb ik een poging gedaan zijn opsomming aan te vullen met leerkrachten van vóór 1929 en met namen die mij langs andere wegen bereikten. Hier wil ik alleen nog vier personen kort presenteren uit de periode rond 1960-1980. Ik besef dat ik daarmee anderen te kort doe. Mijn excuses.

In 1956 werd de kleuterschool geopend in een noodlokaal achter de 'grote school' in de pastorietaan. Juffr. M.J. Dikker was de eerste kleuterjuf. Zij werd in 1958 opgevolgd door Juffr. Tineke Scholtens (1933-?). Juffr. Tineke was afkomstig uit de buurt van Pieterburen in Groningen waar haar ouders een grote boerderij hadden. De kinderen betekenden 'alles' voor haar. Dat heb ik van dichtbij kunnen ervaren, toen onze jongste dochter onder haar vleugels terecht kwam. Voor Ellie van der Geest, die haar moeder op jonge leeftijd verloor, was zij een "tweede moeder", vertelt Ellie. Ik herinner me ook hoe Tineke op een zonnige dag met alle kinderen over de dijk naar ons huisje achter in de Blauwe polder kwam wandelen voor een picknick. Toch had ze het niet gemakkelijk in het dorp. In 1988 stopte ze met haar werk, na een lang ziekteverlof. Enkele jaren later keerde ze terug naar het hoge noorden en ging in het Groningse Haren wonen. Daar is zij overleden.

Op 1 januari 1962 begon C. (Cees) Metaal (1935-2018) als onderwijzer in Oud Ade. Metaal was afkomstig uit Schiedam'. Theo van der Poel schrijft: "De muziekminnende Metaal nam ook de verzorging van de jaarlijkse musical voor zijn rekening, welke activiteit bij zijn 25-jarig jubileum in de vorm van zijn geliefde 'Adieu Paris' als dankbare herinnering werd onderstreept" (p. 68). Zijn liefde voor muziek bleek ook uit zijn lidmaatschap van de klassieke zangvereniging Vox Laeta. De leerlingen hadden een rijmpje voor hem bedacht: "Onze meester wordt niet kwaad / want hij is van ijzerdraad."

Metaal woonde met vrouw Cobie en drie dochters in een woning van de kerk (Vrouwvenneweg 2), net als zijn buurman de koster die in het kosterhuis woonde. Na 38 jaren, in 2000, ging Meester Metaal met pensioen en verhuisde naar Oude Wetering.

In 1971 werd meester Gerard Vestering (*1950) aangesteld. Hij was afkomstig van Ouderkerk aan de Amstel uit een gezin van zes kinderen. Zijn vader werkte bij de PTT in Amsterdam. Hij profiteerde van het feit dat de school in Oud Ade recht had op vier onderwijzers. Vestering kreeg de tweede en derde klas toegewezen. Lang zou die luxe echter niet duren. Het aantal leerlingen liep sterk terug, vooral

vanwege de kleinere gezinnen en de vestiging van jonge gezinnen buiten Oud Ade omdat er in het dorp geen nieuwe woningen gebouwd mochten worden. Een van mijn kinderen kwam terecht in de hoogste kleuterklas die vier kinderen telde, waarvan er een in de Veen woonde en dagelijks pendelde tussen de twee dorpen. Een jaar later vertrok ons gezin naar Oude Wetering. Toen waren er nog maar drie kinderen in die klas. Het absolute dieptepunt in de statistieken.

Vestering was een geliefde en bekwame onderwijzer, maar als laatst gearriveerde werd hij het slachtoffer van de demografische terugloop en werd ontslagen, toen de school in 1982 terug moest naar drie onderwijskrachten. Hij vervolgde zijn carrière in Lisserbroek en werd later docent Nederlands op het Visser 't Hooft lyceum in Leiden.

Met Gerard (en een aantal oud-leerlingen) praat ik over het feit dat gedurende het hele bestaan van de school de onderwijzers twee of zelfs drie klassen tegelijk in één lokaal les moesten geven. Ik kon me daar geen voorstelling van maken. Ik vroeg vier oud-leerlingen hoe dat ging. Niemand wist het. "Tja, wat is les geven," zei er een. Of: "Zo was het gewoon, je wist niet beter." Het was zo gewoon dat er geen concrete voorbeelden boven kwamen drijven. Hoe de ene klas bezig gehouden werd, terwijl de ander les kreeg. Het enige concrete was dat er twee (of drie) rijen banken waren, voor elke klas één rij. Toen besloot ik Gerard Vestering te bellen. Hoofdvakken zoals taal en rekenen werden gelijktijdig gegeven, legt hij uit. Na een korte inleiding werd een klas aan het werk gezet. De kinderen hadden werkschriften met vragen en opdrachten, die ze moesten beantwoorden. Vervolgens werd de andere groep aan het werk gezet. De meester liep door de klas om hier en daar wat toe te lichten. Algemene vragen werden pas na afloop gesteld. Vestering zag ook de voordelen van dit systeem; slimmere leerlingen van een lagere klas pikten een graantje mee van de hogere klas. Maar nu heb ik het over een kleine vijftig jaar geleden. Hoe dat honderd jaar of langer geleden in zijn werk ging, is nu moeilijk te achterhalen. Wel weet ik dat mijn moeder, toen ze in 1916 in de zesde klas zat, de kinderen van lagere klassen de catechismus mocht overhoren.

Ton van der Poel (*1946), afkomstig van Rijpwetering, volgde in 1969 Meester Hartog op die met pensioen ging. Maar toen kort daarna hoofdonderwijzer Ponsioen om gezondheidsredenen afscheid moest nemen, volgde de 23-jarige Van der Poel hem in 1970 op als waarnemend hoofd. Ik citeer uit Theo van der Poels historisch verslag: "Dit was ook de wens van de heer Ponsioen. In een brief aan het kerkbestuur noemde hij hem; 'Zeer deskundig en passend in het katholieke streekmilieu'. Leeftijd en onvoldoende ervaring beletten het bestuur evenwel om hem een vaste benoeming te geven. Er werd ontheffing aangevraagd om deze aanstelling te doen plaatsvinden alvorens de vereiste drie jaar ervaring verstreken waren. Toen deze dispensatie verleend werd, volgde op 1 juni 1972 de officiële benoeming als Hoofd der School. Hij zou de laatste 'bovenmeester' van de St Bavo school worden. In 1991 werd de nieuwe school van Oud Ade en Rijpwetering, halverwege de Oud-Adeselaan, geopend met hem als hoofd, 12 jaar nadat de twee voetbalverenigingen deze onvermijdelijke stap al hadden gezet onder de naam van ROAC '79.

Afsluitend

De ontwikkelingen van het oude beroep van schoolmeester en schooljuffrouw passen in het patroon van vele andere 'oude beroepen', namelijk de verdwijning uit het dorp van degenen die het betreffende beroep uitoefenden. Laat me enkele significante voorbeelden noemen. De pastoor is niet meer de herder die bij zijn schapen woont. Hij woont ergens anders en komt zo nu en dan langs. Voor de pastoor komt daar nog bij dat er steeds minder een beroep op zijn beroep wordt gedaan. Voor een groeiend aantal bewoners is hij min of meer overbodig geworden. Dat geldt niet voor de huisarts, wiens hulp steeds vaker wordt gezocht. Ook hij/zij is uit de dorpsgemeenschap verdwenen en speelt

daar nauwelijks nog een rol in. Hij/zij is gefocust op medische problemen van mensen, die hij misschien nauwelijks kent maar in het medisch dossier kan vinden. De vele specialisaties die er in de loop der tijd bij zijn gekomen, zorgen bovendien voor een versnippering van de zorg die bij de vroegere huisartsen de gehele persoon betrof. En voor de arts is het waarschijnlijk heerlijk dat hij werk en privé gescheiden kan houden. En datzelfde geldt voor de onderwijzer.

Ook in meer 'gewone' beroepen zoals de kruidenier, de slager, de politieagent en de caféhouder speelt deze zelfde verwijdering tussen de beoefenaar van het vak en zijn/haar 'klanten'. Elkaar niet of nauwelijks kennen wordt zelfs als een voordeel gezien; het beschermt de privacy. Als privégegevens op straat komen te liggen, al zijn het slechts telefoonnummers, is Leiden in last. En wij wonen slechts vijf kilometer van Leiden.

Deze hang naar privacy en wederzijds afstand nemen is, zoals we allemaal weten, mogelijk geworden door veranderingen in de maatschappij. Dankzij nieuwe communicatie- en vervoersmiddelen hoeven we de dokter, de pastoor, de bakker en de automonteur niet meer als burens tussen ons in te hebben. Toen ik in de nieuwe school tussen Oud Ade en de Rip iemand zocht die mij iets kon vertellen over de geschiedenis van de school, werd ik niet begrijpend aangekeken. Tot iemand op het idee kwam een mevrouw uit het dorp erbij te halen. Ik weet zeker dat het een fantastische school is, maar heel anders dan toen mijn generatiegenoten er op zaten.

Met dank aan: Annie, Jan, Theo en Jos Ponsioen, Ria Hartog, Ton van der Poel, Gerard Vesterling, Roen van der Geest, Agnes Turk en pastoor Verkley zaliger. De laatste voor zijn vele foto's van onderwijzers en scholieren in de jaren 1955 tot 1968. Geertje van der Geest heeft drie foto's uit de oude doos 'opgepept'.

Literatuur:

Alfred Bakker (2025) Karolus Francis Immens 1864-1945: Schoolhoofd op zijspoor in Rijpwetering. *Alkmadders* jaargang 43, nr 171, pp. 12-15.

Theo van der Poel (1990) *R.K. Parochiale School St Bavo, Oud -Ade (1865-1990)*. Hillegom: Van Lierop.

J.H. Ponsioen (1965) Honderd jaar Katholiek onderwijs te Oud-Ade. *Leidsche Courant* 12 juni 1965

Hans van der Wereld (2021) Pastoor Joannes Petrus Görtz van Oud Ade, een principieel strijder voor onderwijs. <https://www.leidsehenkie.nl/pastoor-joannes-petrus-gortz-van-oud-ade-een-principieel-strijder-voor-onderwijs/>

<https://onderwijsgeschiedenis.nl/tijdvakken/onderwijs-en-opvoeding-in-de-20e-eeuw>
Onderwijsgeschiedenis, van griffel tot iPad. Onderwijs en opvoeding in de 20e eeuw.

Sjaak van der Geest
Correcties en aanvullingen zijn zeer welkom: 0626971256; s.vandergeest@uva.nl

Bijlage 1: Lijst van onderwijzend personeel van 1865 tot 1990 van de St Bavoschool te Oud Ade

Tijdelijke leerkrachten ontbreken vaak in deze lijst. Dit overzicht is gebaseerd op dat van Theo van der Poel (1990, p. 57) met enige correcties en aanvullingen. **Dringend verzoek:** Ik hoop dat publicatie van dit uitgebreide overzicht leidt tot verdere verbeteringen en dat het aantal vraagtekens verminderd kan worden. Dat geldt met name voor de foto's in Bijlage 3.

1865-1897	P.B. Van Kints, eerste (hoofd)onderwijzer
1879-1915	Chr. (Christiaan) Krebbers, hoofdonderwijzer
Onbekend	Soeverijns (eerste 'ondermeester')
Onbekend	Baten, Van Houten, Boogaards, Frederik Meijer, Juffr. Cornelia van der Meer
1907(?) - ?	Arie de Rijk
1915-?	Juffr. Immens, 3 ^e leerkracht, tevens handwerken, dochter van het hoofd der school in Rijpwetering
1915-1938	Johannes F. Henderickx, hoofdonderwijzer
?-?	Mevr. H. Henderickx-Tilman, echtgenote van hoofdonderwijzer, handwerken
Rond 1920?	Hengelbroek
Rond 1920?	(Han?) Jansen
Rond 1920?	Brandsma
1924-1969	W. (Wim) Hartog
1934-1941	Juffr. A.H. (Annie) Dings
1941-1942	Juffr. Duym, tijdelijk vervanger van Juffr. Dings
1938-1969	J. H. (Ko) Ponsioen, hoofdonderwijzer
1942-1978	Juffr. J.C. (Annie) Epskamp
1943-1944	Q. van der Peet
1944-?	S. In 't Veld
1946-?	Juffr. J.C. M. van den Bergh (mevr. Devilee)
1948-?	Juffr. J.Th.M. Meijer Afkomstig uit Indonesië ten tijde van de Politie Acties. Woonde op de pastorie bij Pastoor Derksen want zij was familie van de huishoudster.
1951-?	Juffr. M.W. Dikker
1953-?	M.J. Spaargaren-Voncken
1953-1957	Juffr. A.H. (Annie) Ponsioen, dochter van hoofdonderwijzer
1956-1958	Juffr. M.J. Dikker (hoofd kleuterschool)
1958-?	C.M.T. Visscher
1958-?	Juffr. C.H.C.M. Hocks-Vorst
1958-1988	Juffr. C.M.M. (Tineke) Scholtens (hoofd kleuterschool)
1961-1961	A. Ruitenschild, afkomstig uit Suriname
1961-?	W. M. (Wim) van der Hoeven, vervanger van Ruitenschild
1962-2000	C.H. (Cees) Metaal
1962-?	Juffr. P.M.G. (Nel) de Jeu (handwerken)
1969-1990	A.G. (Ton) van der Poel, hoofdonderwijzer
1970-1983	G. A. J. (Gerard) Vestering(*1950)
1975-?	Juffr. B.Th. Geerlings-Giesen (part-time)
1975-?	Juffr. R. van der Made-Exter handwerken?
1976-?	Juffr.. A. (Annette) van der Hulst-van der Meer (handwerken)
1978-1984	Juffr. A.C. (Anneke) Mijer-Tamis
1984-1990	Juffr. A.M.E. (Til) Schrama-van Leeuwen
1985-?	Juffr. C.J. Sandén-de Rijk
1990-1990	Juffr. M.C. (Mariette) Loos-van der Meer

Bijlage 2: Foto's (alleen in digitale versie)

Het onderwerp van deze aflevering over de meester en de juf biedt een unieke kans om veel kinderen van het dorp met hun namen op foto's voor het voetlicht te brengen. Bovendien is het een uitnodiging aan de lezers van de Brug ontbrekende namen toe te voegen en verkeerde namen te corrigeren. Helaas zijn deze foto's niet te zien in de gedrukte versie van De Brug. Er wordt nog gezocht naar een mogelijkheid om deze (en andere) foto's aan een breder publiek te tonen met de vraag: wie is wie?

Een schoolfoto uit 1910. Dit is geen klasfoto. Vaak werden de kinderen zo geselecteerd dat leden van hetzelfde gezin op één foto stonden. Om de kosten te drukken. Voor mij is de foto bijzonder omdat mijn vader (Antoon van der Geest) en vijf ooms en tantes erop staan. De aanwezigheid van Pastoor

Van Straelen onderstreept de hechte band tussen kerk en school. Bovenste rij v.l.n.r. Sijmen Heemskerk Hzn, Kobus van der Geest Jaczn, Leen van der Geest Dzn, Koos Pennings, Hein van der Geest, Dzn, Willem van der Geest Jaczn. Tweede rij: Antoon van der Geest Jaczn, Arie van der Poel, Cor van Haastrecht, Tinus Heemskerk Hzn, Jan van der Geest Jaczn, Siem Pennings, Koos Oudshoorn. Derde rij: Ant Oudshoorn, Kee Plasmeijer, Janna Borst, Ant Heemskerk Hdr, Rens van der Horst, Ma van der Geest Ddr, Han van der Geest Ddr. Onderste rij: Tonie Borst, Pie Plasmeijer, Pie Heemskerk Hdr, Fie van der Poel, Pie Pennings, Ka van Haastrecht. Met bord: Kees van Haastrecht. Geheel links Pastoor Van Straelen. Geheel rechts: Meester Krebbers en meester Arie de Rijk.

Meester Chr. Krebbers, hoofdmeester (1879-1915).

Personeelsfoto uit 1915. Staand: de meesters Krebbers en De Rijk. Zittend: de huishoudster, Mevrouw Krebbers en haar hond en Juffrouw Immens.

Meester J.F. Henderickx, hoofd van de school van 1915 tot 1938.

Mevrouw Henderickx, getekend door collega meester Hartog. Tekenend was een van de vele talenten van Hartog. Diverse portretten van hem zijn bewaard gebleven in het familiearchief van Ria Hartog.

Deze foto van (vermoedelijk) Juffrouw Dings met haar twee klassen (rond 1935?) toont het interieur van de klas met degelijke banken en schoolplaten aan de wand. Koe en paard mochten niet ontbreken. Helaas geen namen van de leerlingen. Meer informatie is welkom! (Archief Oud Alkemade).

Meester Hartog met zijn 3e klas in 1949, v.l.n.r.: Voorste rij: Gerard van Schie, Henk van der Geest, Huug van der Geest, Dick de Haas. Tweede rij: Wim van der Geest, Corrie van Kampen, Bep van der Fits, Jopie Bartels, Frans Ponsioen. Derde rij: Meester Hartog, Miep Pennings, Gon Heemskerk, Tiny Heemskerk, Hester van Leeuwen, Co Olijerhoek, Co de Haas. (Archief Oud Alkemade).

Het gezin van Wim en Marie Hartog eind 1943. Bij de foto stond geschreven "Tijdens Wereldoorlog II alle gezinnen van Oud Ade op de foto." Vlnr: Vader Wim, Wim jr, Richard, Moeder Marie, Leo, Annie en Gerard (familiealbum).

Het gezin van Meester Ponsioen: van links naar rechts: Moeder Anna met baby Lenie, staand Tonny, Miep met kort geknipt haar, Annie, Frans, Sjaak (Jack), zittend Paul, Vader Ko, zittend Theo, staand Jan. Er zouden nog vier kinderen volgen: Jos, Ben, Trudie en Leo. De foto dateert van zomer 1943 (familiealbum)

De vier leerkrachten rond 1957 : Meester Ponsioen (5^e en 6^e klas), Juffr. Epskamp (1^e en 2^e), Juffr. Dikker (kleuterschool) en Meester Hartog (3^e en 4^e).

In 1955 werd het wonder van Lourdes in een openluchtspel opgevoerd op het schoolplein. Ponsioen was vermoedelijk de regisseur. Op de foto zien we Bernadette geknield voor de grot, in afwachting van de verschijning van Maria. Achter: de vertelster (Annie van der Poel, Ariedr) en de vriendinnen van Bernadette, links Ria van der Poel (Jandr) en uiterst rechts Trudy van der Hulst. Allemaal op klompen. Het stuk werd in 1958 opnieuw opgevoerd, met gedeeltelijk dezelfde spelers. Meester Ponsioen hield van openluchtspelen met een religieuze strekking en was vaak de regisseur. (Archief Oud Alkemade).

Hier het publiek bij een ander luchtspel rond 1959. Tevens een foto van alle kinderen van de school (tweede links Ria Hartog), minus de eventuele acteurs en actrices. Uiterst rechts de Juffrouwen Epskamp en (vermoedelijk) Dikker. (Archief Oud Alkemade).

Juffr. Hocks speelt op het harmonium in de buitenlucht. Misschien wordt hier een lied gezongen voor de jarige Pastoor Verkley, tevens de fotograaf. Vlnr: Ria Hartog, Ria de Haas, Ria Heemskerk, Ina de Haas, Juffr. Hocks, Hannie Uljee, Lenie Heemskerk (Dirkdr) en Carla van der Geest (Theodr), rond 1958. Juffrouw Hocks had een slecht geheugen voor namen. Soms riep ze gewoon "Van der Geest" of "Van der Poel"; dan was er altijd wel een kind dat reageerde. (Archief Oud Alkemade).

De St Bavo school in 1976. Links de woning van de hoofdonderwijzer. Na het vertrek van Ponsioen, in 1969 heeft het gezin van Cor en Pol van der Star twee jaar in het huis gewoond. Daarna is het verbouwd en bij de school getrokken voor diverse doelen. Verder naar rechts de hoofdingang van de school. Bij binnenkomst links een gang met onder meer kapstokken. Via de gang kwam je in twee klaslokalen (niet zichtbaar). Rechts nog twee klaslokalen. Welke klassen er gebruik van maakten wisselde door de tijd, afhankelijk van het aantal kinderen en onderwijzers. Uiterst rechts een aanbouw, 'de nieuwe school', waar onder meer de 7^e en 8^e klas enige tijd les kregen. De kleuterschool was inmiddels verhuisd naar de Vrouw Vennweg maar keerde in 1985 terug naar de lagere school. Op de voorgrond rechts het fietsenhok. (foto Henk van den Ende).

Meester Ponsioen en zeven 'bakvissen' van de 6^e klas in 1960. Vijf van de zeven heten Van der Geest!

Vlnr: Ida van der Geest (van Piet van Chrissie), Ria van der Geest (van Piet, Drie-Ambachtshoeve), Sjanie van der Geest (van Gerrit meelboer), Ida Heemskerk (Klaas dr), Sjanie van der Geest (van Piet meelboer) Joke Velzeboer, en Thea van der Geest (van Koos van Gerritte). Het achtste meisje van de klas ontbreekt: Adrie Pennings (Koos dr). (Archief Oud Alkemade).

Meester Cees Metaal aan het woord bij het bij een onbekend evenement in Café 't Lageland omstreeks 1963. Op de voorste rij: Sonja van der Star, Els Opdam, Joke van den Ing en Henny van Seggelen (Archief Oud Alkemade).

Juffrouw Epskamp met haar communicantjes rond 1965-1966.

Juffrouw Tineke Scholtens met haar kleuters bij het klimrek.

Gepensioneerde Meester Hartog, rustend op het 'Hartogbankje,' vlakbij zijn huis.

Juffrouw (Mevrouw) Anneke Mijer (*1927) met haar (eerste) klas, rond 1982. Zij was afkomstig uit de Betuwe waar haar vader bakker was. Van 1970 tot 1978 was zij onderwijzeres in Rijpwetering. Van daar kwam zij naar Oud-Ade, tot zij in 1984 ontslag nam. Drie jaar later vestigde zij zich met haar echtgenoot in een sluishuis in Noord Frankrijk. Ze woont nu (98 jaar jong) in Zevenaar. Achterste rij, vlnr: Roel Willemse, Bianca Oudshoorn, Martin van der Geest, Linda Lemmens, Marion Los, Merel van Leeuwen, Mark van der Geest. Vóór: Jolanda Plasmeijer, Saskia van der Poel, Rudolf Bakker, Alex Velzeboer, Raymond van der Geest, John van Leeuwen.

Meester Gerard Vestering met zijn eerste en tweede klas in het schooljaar 1983-1984. Twee klassen met een totaal van elf kinderen (acht en drie)! Toch zou het nog zes jaar duren voor de fusie met Rijpwetering tot stand kwam. Achter vlnr: Yvonne van Seggelen, Ilse Koetsier, Keetie Volwater, Meester Vestering, Sjors van Schie, Petra Olijerhoek, Robert Witteman. Vóór: Sabine van Seggelen, Bas van der Geest, Martijntje IJsmá, Matthew van der Hulst, Bart van der Geest.

Na het vertrek van Juffr. Mijer en Meester Vestering heeft Meester Metaal groep 3 (klas 1) overgenomen. Op deze foto uit 1988 is hij verantwoordelijk voor drie klassen, 1, 2, 3.

Kleuterjuf Mariette Loos-van der Meer met degroepen 1 en 2 in 1988.

Meester Ton van der Poel en Juffr. Til Schrama-van Leeuwen met hun laatste klas in de school van Oud Ade.

De laatste 62 scholieren van de St Bavo school in 1989, vóór de fusie met Rijpwetering, onder de hoede van meesters Ton van der Poel en Cees Metaal en juffr. Annette van der Hulst.

Bovenste rij: v.l.n.r. Miriam v.d. Hulst, Marise Bartels, Gertjan v.d. Hulst, Piet v.d. Ploeg, René Witteman, Inge v.d. Hulst, Jan Olijerhoek, Gerard van Seggelen, Ines van Seggelen, Sylvia Witteman, Ton v.d. Poel.

Tweede rij: Jasper Vink, Thomas v.d. Hulst, Jeroen Boere, Wim Borst, Jos van Zoen. Linda van Zoen, Daniëlle v.d. Hulst, Angelique v.d. Hulst, Martijn Eisma, Marleen van Seggelen, Lisette v.d. Geest, Sander van Rijn.

Derde rij: Corinne v.d. Geest. Iris de Graaf, Heidi Boere, Niels v.d. Ploeg, Joost v.d. Geest, José van Seggelen, Hans v.d. Ploeg, Marieke Vink, Annelies Borst, Arjen Eisma, Maarten v.d. Hulst, Perry v.d. Geest.

Vierde rij: Evi Remmerswaal, Saskia v.d. Meer, Martijn Reyven, Roy v.d. Ende, Barbara Daalmeyer, Rick Olijerhoek, Margo Beerman.

Vijfde rij: Bart Vink, Ien Devilee, Carola v.d. Ploeg, Roy v.d. Hulst, Annette v.d. Hulst, Stefan Witteman, Alexander v.d. Ing, Mariette Loos, Pedro Reyven, Coen v.d. Hulst, Cees Metaal.

Onderste rij: Mark de Haas, Judith de Haas, Odette v.d. Geest, Nicöle Boere, Bastiaan Olijerhoek, Rutger Daalmeyer, Jan van Seggelen, Jeroen Reurings, Truike Heemskerk, Ivo v.d. Hulst, Marcel Tersteeg, Johan Boerman.

Bijlage 3: Oudste foto's

Foto's van kinderen uit het begin van de 20e eeuw en eind 19e eeuw zijn zeldzaam, maar schoolfoto's uit die tijd zijn er wel. Daarom heb ik zoveel mogelijk informatie over de identiteit van leerlingen verzameld, waarbij ik het geluk had in het parochiearchief van Oud=Ade een schrift te vinden met handgeschreven namen van foto's uit 1896, 1901 en 1907. Bij die namen werd bovendien vaak aanvullende informatie verstrekt, bijvoorbeeld de naam van de vader, of met wie de betreffende persoon later getrouwd was of waarheen hij/zij later vertrokken was. Ik denk dat wij hiermee zeldzame en kostbare informatie hebben over hoe onze (bet)overgrootouders er als kind uitzagen. Het plan is later meer informatie te verzamelen over de identiteit van deze schoolkinderen.

De helft van de schoolgaande jeugd op 17 februari 1896. (foto C in het archief). Bij sommigen is informatie toegevoegd ter identificatie; (x naam) betekent (later getrouwd met ...), enzovoort.

Van links naar rechts:

Voorste rij: Cornelis van der Poel (overleden op 19 jarige leeftijd), Maarten van der Voort (bedrijf Leiden), Lenard Schrijvers (manufacturier), Hein Witteman (oom van Jan Witteman), Bram Schakenbos.

Tweede rij: Meester Krebbers, Jans van der Meer (later religieuze), Gerrit van der Meer, Leen Weijers, Cors van Leeuwen, Jaap van Leeuwen (x Ploon v Geest Koos dr), Dirk Vermey (Kaag), Klaas Bakker, Dirk van der Maat, kwekeling. Derde rij: Mien van der Meer (x Straathof), Ploon van der Geest Pdr (x D. Straathof), Marijtje van Leeuwen (x Piet van der Geest), Geert van der Maat, Mien Witteman, Caatje Oudshoorn.

Achterste rij: Marie van der Geest Pdr (x C. van Schie), Marijtje Vermey Hdr (x J. Opdam), Marijtje Vermey Jdr (x J. Hogenboom), Kee Koek (x Toon van der Voort, Nwe Wetering), ..., ?, Anna van Leeuwen (x ? van Kampen), Beth Plasmeijer (x ? van der Aar). [zie p. 30 voor handgeschreven namen]. (zie ook Theo van der Poel, R.K. Parochiale School St. Bavo, Oud-Ade, p. 26)

De andere helft van de leerlingen, 17 februari 1896 (foto B in het archief). De bomen zijn kaal. Van deze foto zijn minder namen bekend.

Van links naar rechts:

Vooraan: Dirk van der Geest (Koosz.)

Tweede rij: onbekend, onbekend, Kee Schakenbos (x ? van der Burg?), Pie (Petronella) Sckakenbos (x Cornelis Disseldorp).

Derde rij: Meester Krebbers, Griet van der Horst, Ant van der Horst (x Toon Verhaar), Quirinia Borst (x Dirk Vermeij) Cornelia Borst (x Dirk van der Zon), onbekend, kwekeling

Achterste rij: Jan Borst, overigen onbekend

In totaal 43 leerlingen in 1896.

Er zijn tal van vragen te stellen over deze twee foto's: over de kleding van de meisjes (witte schortjes) bijvoorbeeld, over de kaalgeschoren koppies van jongens *en* meisjes (pragmatisch of tegen luizen?) en over hun schoeisel (klompen en schoenen).

Achterste (3e) rij: onbekend, onbekend, onbekend, J. van der Horst, Chris van der Geest (de Mop), J. van Leeuwen.

2e rij: Meester Krebbers, onbekend., onbekend., Cors van Leeuwen, onbekend., Ko van Leeuwen, van der Horst (voornaam onbekend), Marie van der Meer (Zr Gregoria).

Voorste rij: Jans van der Meer (Adr), Corn. van der Meer (Adr), onbekend, Anna Borst (x Roelig), H. Schakenbos (koster?), J. van Leeuwen (Azn).

Deze foto (foto E in het archief) is waarschijnlijk tussen 1897 en 1900 genomen. Een meer precieze datering zou mogelijk zijn door de leeftijden van dezelfde kinderen op eerdere of latere foto's te schatten. Het bord dat het meisje op de voorste rij vasthoudt vermeldt slechts *No. 1*. Er moet dus ook een foto No. 2 bestaan. De kleding van de meisjes is gedeeltelijk veranderd sinds 1896. Sommigen dragen nog de witte schortjes. Er lijken ook minder klompen gedragen te worden. Op deze foto staan 27 leerlingen. Als er op de tweede (onbekende) foto ongeveer evenveel kinderen staan, zou het totale aantal leerlingen in dat jaar boven de vijftig liggen.

4 juni 1901 (Foto D in het parochie-archief Oud-Ade)

Achterste (4^e) rij: Jans van der Meer (Albert-dr), Gerritje de Haas, Rens van der Geest (x J. van der Hulst), Jan van der Hulst, Cors de Haas, B. Couzijn?, Hein van der Maat.

3^e rij: Daatje Plasmeijer (x Fr. van der Wereld), Kee van der Fits (x H. Hogenboom), Piet Oudshoorn, Kee de Haas (x Kees van der Geest), Maartje Bartels, Plonia Plasmeijer, Meester Krebbers.

2^e rij: Aagt van der Maat, Aagt Koek, Jans Koek, Marie van der Meer(L-dr), Gerritje Doeswijk, Corneel van der Meer, Kaatje van der Voort (x Appelman), Plonie van der Geest (x Jaap van Leeuwen, Leimuiden).

1^e rij: Johan van Es, Kees Oudshoorn, Gerrit. van der Fits (?).

Zie ook Theo van der Poel R.K. Parochiale School St. Bavo, Oud-Ade, p. 26).

Op deze foto van 4 juni 1901 (Foto D in het parochie-archief Oud-Ade) zijn de witte schortjes van de meisjes verdwenen. Het valt me op dat meester Krebbers op alle foto's zijn hand op de naast hem staande leerling legt. Alleen op Foto F (zie volgende pagina) staat juffrouw Van der Meer naast hem en ontbreekt dat tedere gebaar.

Foto F, 1907.

Vlnr

Achterste (4^e) rij: Jaap vd Berg, Koos Pennings, Simon Pennings, Hein van Dam, Hein Veenswijk, Koos Heemskerk, Hein den Hollander, Philip (?) van den Ing, Nico van den Ing.

3^e rij: Meester Krebbers, Juf Cornelia van der Meer, Jan Oudshoorn, Louis van Leeuwen, Jan Koek, Simon vd Horst, H.S.P. (?) Hijronumus (?) Vrijburg, Simon Vrijburg, Jacobus Vrijburg, Seimen Heemskerk, Jan Vink, Meester De Rijk.

2^e rij: Trijntje van der Voort, Antje Oudshoorn, Kaatje Oudshoorn, Jan Vrijburg, Pietje Heemskerk, Anna Disseldorp, Dirkje Oudshoorn, Betje van der Meer, Jan Bartels.

1^e rij: Kobus Oudshoorn, ?, Janna Borst, Mina Bartels, Anna Schrijvers, Clazien Uljee, Antje Heemskerk, Hanna den Hollander, Thijs van Dam, Antoon Schrijvers

22 23 24 25 26 27 28

4^e 2^e M. v. d. Beek Marie Kemey Marie + H. v. d. Boek +
 G. v. d. Beek H. v. d. Beek J. v. d. Boek +
 G. v. d. Beek H. v. d. Beek J. v. d. Boek +

15^e 16^e 17^e 18^e 19^e 20^e

5^e 2^e M. v. d. Beek Marie Kemey Marie + H. v. d. Boek +
 G. v. d. Beek H. v. d. Beek J. v. d. Boek +
 G. v. d. Beek H. v. d. Beek J. v. d. Boek +

6^e 2^e 7^e 8^e 9^e 10^e 11^e 12^e 13^e

doelhof R. v. d. Beek
 R. v. d. Beek
 R. v. d. Beek
 R. v. d. Beek
 R. v. d. Beek
 R. v. d. Beek
 R. v. d. Beek
 R. v. d. Beek
 R. v. d. Beek

1^e 2^e 3^e 4^e 5^e

Comet v. d. Poel
 v. d. Poel
 v. d. Poel
 v. d. Poel
 v. d. Poel